

lenség. A rábőjtölés technikája az, hogy amennyiben egy ellenségünket el akarjuk pusztítani, vagy legalábbis megbetegíteni, vagy egy tolvaj kilétét felfedni, akkor egy bizonyos időben, tehát a hét egy napján, egy meghatározott időszakon belül teljes vagy részleges bőjtöt fogadunk. Az időszak végén ellenségünk megbetegszik, vagy pedig egyenesen meg is hal.

„Hallottam, hogyha valaki Istentől valamit kér, például mindenesetre kérjen mindenki jót, akkor bőjtöt tart. Felfogad egy kilenc hetes bőjtöt, hát egy bizonyos napon például a keddet tartsa meg, s akkor Isten meghallgassa a bőjtöt, s biztos, hogy jóra fordul a dolga. De hallottam olyant is, hogy valaki, valakinek rosszat akart csinálni, s akkor bőjtölt azért, hogy az Isten úgy verje, vagy azt adja neki ... vagy na.”

Vezetőtanár: *Mirk László*

Fórika Éva

Népi játékszerek a Gyimesekben*

A Keleti-Kárpátokban, Fügés-telek 1050 méter magas csúcsa alatt eredő Tatros az 1662 méter magas Tarhavas lábánál lévő szoros bejáratáig mintegy 30 km hosszúra elnyúlt völgyön halad Moldva felé. Ezt a völgyet a Tatros felső szakaszának vízgyűjtő medencéjével együtt Gyimes vidékének nevezik. A vidék három nagy kiterjedésű községet foglal magába: Gyimesfelsőlokot, Gyimesközéplokot és Gyimesbükköt. Ma az előbbi kettő az erdélyi Harghita, az utóbbi pedig a moldvai Bákó (Bacău) megyéhez tartozik. Kopár, hegyes vidék. A népdal is azt tartja: „A gyimesi hegyek kőből vannak rakva”. Kopárságát még itt-ott megmaradt erdőfoltok, hegyvidéki és a patakok völgyeiben megbúvó házak élénkítik. A lakott terület tengerszint feletti magassága 700–100 méter körül változik.

Gyimes vidékét többségben magyarok és kevés számban románok lakják. Az itt élő magyarokat csángóknak is szokták nevezni. A gyimesi csángók a Tatros folyó felső szakaszát lakják.

A gyimesi csángók hagyománytudatában úgy él, hogy őseik – akik elsőnek telepedtek le erre a világtól elzárt és akkor még lakatlan, erdő borította vidékre – vagy a katonai szolgálat elől, vagy valamilyen más okból, a katonaságtól üldözve hagyták ott szülőföldjüket és húzódtak az őserdőtől borított havasok közé.

Ennek a vidéknek a két kisebb községből – Gyimesfelsőlok, Gyimesközéplok – gyűjtöttem össze a régi játékszerek elkészítésének módját és használatát, valamint egyeseknek a rajzát is.

Több adatközlőtől érdeklődtem, mindenik más-más játékszert elevenített fel gyermekkorából, tehát úgy látszik, mindenki saját elképzelése szerint készített játékszert magának. Van olyan is, amely nagyszülőről hagyományozódott szülőre, majd a gyermekekre, és még ma is használják. Rá voltak kényszerítve a játékszer készítésére, hiszen nem voltak játékkészletek. A játékokat maguk a gyermekek készítették el, vagy amelyiknek nehezebb volt az összeállítása, abban a nagytata segített szabadidejében, vagy, ha már nem tudott az öregségtől más munkát végezni.

A játékszerek alapanyagai olyan dolgok voltak, amit a háztartásban és a természetben meg lehetett találni, és nem kellett értük hazulról elmenni. Egyszerűek voltak, mégis a gyermekek jól, kellemesen élték meg gyermekkorukat és az öregek ma is szívesen emlékeznek vissza erre az időszakra.

Tilinka: A fűszál összeszorítására a fiúk alkalmanként külön kis játékszert, fűmuzsikát, tilinkát szoktak faragni. Egy 15–20 cm-nyi hosszú mogyoróágot hajától megtisztítanak, majd a közepéről kivésnek egy harmadnyi hosszúságú szakaszt, amit utóbb vissza is helyeznek. A két fadarab közé szorítják a fűszálat, amit élével a szájuk elé tartva fújnak.

* Elhangzott 2000 szeptemberében Mesztegnyőn, az V. Országos Diák Honismereti Konferencián. (Szerk.)

Furulya: Nem kevésbé hagyományos, közismert játékszer. Különösen az iskoláskorú pásztorfiúk kedvelték. Anyaga sima fűzfaág: a recés vagy bogos, az érett nem jó, mert elszakad. Ebből májusban a nedvkeringés megindulása után két rügy közti távolságot metszenek le, majd késsel körös-körül addig ütögetik, amíg a héja leválik. Az így nyert lyukas héj vastagabb végén a szelétől kb. 1,5–2 cm-re egy háromszög alakú lyukat vágnak. A héjból kihúzott gömbölyű fás rész mindkét végéből levágnak egy-egy dugónak való 1 cm-nyi szakaszt. A vastagabbikból hosszában is kihalítanak egy darabot, hogy amint a héj végébe bedugják, fújásakor felette a levegő a sípba behatolhasson. Hangja magas, csak addig szól, amíg nedves, ezért, ha megszárad vízbe mártják.

Pengettyű: A gyufás-skatulyából, gyufaszázból és gumiból készült pengettyű a mai öregek gyermekkorában ritkább volt, ma viszont annál közismertebb gyermekhangszer. Fiúk és lányok egyaránt el tudják készíteni. A gyufás-skatulya felső lapjának két szemben fekvő élébe bicskával kis vajatokat vágnak, hogy ezeken harisnyakötőből kihúzott, vékony gumihúrokat rögzítsenek. Ezeket két oldalról egy-egy gyufaszállal kifeszítik, majd gyufaszállal pengetik. Főként kicsik játszanak vele, énekelnek, még táncolnak is melléje.

Lúdgége zergő: Ma már nem használt, régi játékszer. Libavágáskor készítették az állat gégejéből: kukoricaszemet tettek bele, majd a két végét egymásba fonták. Megszáradva szólt. Ez volt a csecsemő első játékszere. A bölcsője karján átkötött spárgára erősítették, majd amint nőtt egy keveset, a kezébe adták.

Perregtető: A századfordulón és ma is egyaránt ismert, kerek fadarabból készített, szélén olykor recézett, közepén két helyen átfúrt és spárgával átfűzött perregtető már kevésbé hangszer, sokkal inkább hangkeltő játékszer. A spárta szélét fogva gyorsan megforgatva, majd ismételtelen széthúzva surrogó hangot ad. Fiúk készítik maguknak vagy leánytestvérüknek. Főként télen a szobában játszanak vele.

Disznóhólyag zergő: Disznóöléskor a gyermekek elkérték a disznó hólyagját, borsót tettek bele és felfújták. Amikor megszáradt zörögni kezdett. Előfordult, hogy a fiúk rákötötték a macska farkára, ahol a hólyag nagyokat puffant. Jól szórakoztak rajta a kisebb-nagyobb gyermekek egyaránt.

Szélmalom: Félig játékszer, félig időjárásjelző készülék és madárijesztő szerkezet a szélmalom. Tíz-tizenégy év körüli fiúk készítik és szegezik fel a kerítésre vagy valamilyen magas építményre. Lényege: egy függőleges állványon, szabadon forgó tengely halad át. Egyik végén vitorlák, a másik végén széles deszka helyezkedik el, amely a légáramlatra önműködően beáll. A vitorlák gyors forgásától a tengelyre erősített fémdarabkákat a feszítőlécra szerelt bádoglemezt ütök, s így a szélmalom egyben hangforrás is.

Szélrózsa: Emlékezet óta ismert, de könnyen előállítható a szélrózsa, azaz négyzet alakú, átlói mentén bevágott és behajtogatott, közepén gombostűvel összetűzött papírforgó, amit egy pálcika végére szeggel tűznek rá. Elég a széllal szembe tartani és máris forgásba jön. Szélcsendes időben a gyermek fut vele, lehetőleg körbe, mert akkor forog a legjobban, vagy más esetben fújja.

Cserkobola: Időálló építmény volt a cserkobola. Legények, serdülő fiúk állították a havasi szállásokon és a falu közti nagyobb tereken. Földbe ástak egy kb. 1 m magas, függőleges fatörzset, melyre vastag szeggel egy, esetleg két egymáshoz viszonyítva, derékszögbe mérlegszerűen elhelyezett vízszintes deszkát erősítettek úgy, hogy azt vízszintes irányba körbe lehessen forgatni. A deszka végére egy-egy vagy két-két gyermek ült rá, s ilyenkor valaki körbeszaladva hajtotta a cserkabolát. Ha nem volt hajtó, nem ültek fel, csak miután maguknak meghajtották, a vízszintes rúdra dőlve, lábukat felhúzva forgatták.

Vezetőtanár: *Mirk László*

Bilibók Rozália